Constantin Morariu. Memorie şi istorie

Luminiţa IPATE (CĂŞUNEANU)
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava
luminita_casuneanu@yahoo.com

Abstract: Widely regarded as an emblematic figure of Bukovina's memoir genre, Constantin Moraru distinguished himself through his attempt, in a little-known literary space, to recover the specificity and values of Bukovina's culture during a period marked by profound historical torments. An important representative of Orthodoxism, understood as a fundamental determinant of psychology and spirituality, he has permanently been concerned with and fought for the safeguarding of the pure Romanian language, engaging himself in the cultural-political movement for the emancipation of the Bukovinian Romanians through the societies that he founded and developed, as well as through his publications. His testimonials recorded precious information concerning the fundamental problems encountered by the Bukovinian people while defending the national identity and the survival of the Romanian spirit.
Keywords: *memoir, history, identity, language, cultural wealth.*

Figură emblematică a memorialisticii bucovinene, Constantin Morariu s-a remarcat prin încercarea, într-un spaţiu literar puţin cunoscut, a recuperării specificului şi valorilor culturii din Bucovina, într-o perioadă de frământări istorice accentuate.

Studiul prezent constituie un fragment dintr-o cercetare mai amplă, care se bazează pe analiza unor lucrări cu caracter memorialistic şi care au ilustrat în cel mai fidel chip destinul Bucovinei, prin mărturii consemnate, nu doar prin păstrarea nealterată a limbii materne ca matrice a fiinţei şi înţelegere a sinelui, ci şi pentru întreaga istorie.

Încă de la început, consider că e necesară identificarea lui Constantin Morariu cu acea fire aristocratică a bucovineanului autentic, reprezentant de seamă al ortodoxiei, determinantă fundamentală a psihologiei şi spiritualităţii proprii, luptător neobosit pentru păstrarea fiinţei sale etnice, a limbii materne, vieţuind în spaţiul culturii sale spre o desăvârşită întâlnire cu ceilalţi, cu alteritatea, spre a se fixa în matca spaţiului care îl defineşte.

Pentru a lămuri misterele supravieţuirii culturii româneşti în împrejurări atât de nefaste, părintele Constantin Morariu explică fenomenul de rezistenţă naţională într-un spaţiu închis, izolat de procesele literare şi tradiţiile culturale din ţară, ilustrând faptul că primul şi poate cel mai important factor a fost acel instinct naţional şi conservatorismul ţăranului bucovinean care a păstrat şi a dezvoltat formele culturale proprii.

În acest context, se cuvine să amintim faptul că unul dintre factorii care condiţionează o comunitate, fie că vorbim de latura umană sau de cea socială, este comunitatea memoriei, în centrul acesteia aflându-se patrimoniul nostru moral şi cultural. Un fericit prilej de a releva cu şi prin ea însăşi realizările incontestabile, preocupările

BDD-A30997 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:54 UTC)

deosebite ale intelectualului Constantin Morariu, cel care a fost încrezător în virtuţile, destinul şi viitorul naţiunii române. Mărturiile sale oferă preţioase informaţii despre problemele fundamentale cu care s-au confruntat bucovinenii în apărarea identităţii naţionale şi în supravieţuirea fiinţei româneşti.

I. Istorie şi memorie în Bucovina. Constantin Morariu

Într-o provincie cu o istorie dramatică şi cu un spaţiu literar puţin cunoscut, în care destinul generaţiei de români, de cele mai multe ori rupte de tradiţiile culturale din ţară, este unul zbuciumat, Constantin Morariu, prin preocupările sale intelectuale, întăreşte convingerea că „O literatură a Bucovinei a existat", aşa cum nota Constantin Loghin în studiile sale. „Chiar dacă literatura românească ce s-a făcut în Bucovina nu e rezultatul unei tradiţii româneşti de aici, chiar dacă ea nu poartă un timbru special bucovinean, numai faptul că a fost scrisă de scriitori bucovineni şi este ecoul durerilor şi năzuinţelor noastre [...], că a fost singurul far luminos, către care căuta scăpare corabia rătăcitoare a românismului din Bucovina, chiar numai acest fapt ne dă dreptul să numim literatura bucovineană tot ce s-a scris în această ţară de la anexare (1775) până la unirea cu patria mumă (1918)." [Loghin, 1924: 7]

Despre zbuciumul şi frământările românilor din Bucovina, a acelor fiinţe private de libertatea de a-şi cultiva limba şi tradiţiile strămoşeşti, de a avea grijă de cultura naţională, singura în măsură să confere trăinicie unui neam vorbeşte şi George Tofan, reprezentant de seamă al şcolii româneşti din Bucovina, într-un articol publicat în „Junimea Literară" din 1911: „Noi sântem românii bucovineni, puţini la număr şi săraci, ameninţaţi în existenţa noastră naţională de valurile apelor tulburi ce se rostogolesc dinspre nord, ameninţaţi în cultura noastră naţională de o cultură superioară cu care venim zilnic în contact în şcoală, la toate autorităţile, în toată viaţa publică şi privată [...]" [Tofan, 1911: 167] Au existat personalităţi care, prin scrierile lor, au anihilat o serie de publicaţii despre Bucovina, deseori eronate sau tendenţioase, şi au dus în permanenţă o muncă „de trezire şi întărire a conştiinţei naţionale, de refacere sufletească, de respect pentru trecut, de înţelegere pentru prezent şi de încredere pentru viitor." [Tofan, 1911:167]

De altfel, istoria complexă a Bucovinei a fost reconstituită printr-o asiduă muncă de cercetare în arhivele româneşti şi străine, în perioada celor trei etape distincte ale stăpânirii habsburgice: în timpul administraţiei militare (1774-1786), în perioada încadrării Bucovinei ca cerc administrativ al provinciei imperiale Galiţia (1786-1849) şi în ultima etapă, aceea a existenţei ca ducat cu statut de autonomie naţională (1861-1918). În acest sens, două sunt elementele fundamentale, aflate în antiteză şi care au ilustrat parcursul istoric al provinciei: pe de o parte, politica cercurilor habsburgice în scopul reprimării oricăror forme de manifestare a identităţii naţionale, iar pe de altă parte, încercarea de a-şi conserva limba, tradiţiile, cultura în sprijinul realizării idealurilor de dreptate şi libertate.

Tenacitatea în muncă, spiritul ordonat şi analitic, pasiunea pentru adevărul istoric sunt elemente care au susţinut idealul lui Constantin Morariu de a-şi servi neamul, reconstituind faptele trecutului unui popor atât de încercat de vicisitudinile vieţii în apărarea drepturilor legitime ale bucovinenilor.

II. Scriitor. Gazetar. Traducător

Activitatea părintelui Constantin Morariu se circumscrie numeroaselor iniţiative pe care bucovineni cu suflet le-au întreprins în beneficiul poporului de la sate. Aşa cum spunea şi profesorul Constantin Loghin: „poporul de la sate ajunsese un oarecare grad de cultură;

BDD-A30997 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:54 UTC)

şcoala îl învăţase a scrie şi a citi. S-au coborât oameni luminaţi în mijlocul lui [...]. I-au scris şi gazete în graiul lor curat, dându-i sfaturi bune şi îndemnuri folositoare." [Loghin, 1996: 185]

Întreaga sa activitate desfăşurată pe multiple planuri a avut ca scop salvarea fiinţei neamului românesc, investind timp şi suflet pentru luminarea poporului şi pregătirea acestuia pentru marea luptă întru păstrarea limbii, a tradiţiilor şi a valorilor culturale româneşti. O sinteză a sufletului său şi un rezumat al vieţii sale îl face Constantin Morariu în memoriile acestuia, adunate în volumul *Cursul vieţii mele*, unde simte acut durerea înstrăinării şi risipirea lucrurilor scumpe sufletului său.

Tot ceea ce a scris autorul, fie că au fost rânduri pentru cei apropiaţi şi dragi lui, cum ar fi cele care compun biografia unchiului său, mitropolitul Silvestru, sau cele referitoare la prietenul său, compozitorul Ciprian Porumbescu, fie că a fost vorba despre ilustra monografie a satului păstorit de acesta, toate cele amintite au existat „în spiritul, în limba şi în folosul poporului", în viziunea exegetului Loghin [Loghin, 1996: 187]. Mai presus de orice eveniment istoric, îndemn, faptă personală sau învăţătură, toate acele scrieri n-au luat fiinţă doar de „dragul ştiinţei, pe care o respecta, ci de dragul poporului, pe care-l iubea." [Loghin, 1996: 187]

Cartea *Părţi din istoria românilor bucovineni*, apărută într-un moment de răscruce al mişcării cultural-politice româneşti din Bucovina este o valoroasă sursă de informare, prin care autorul şi-a propus să întreprindă o documentare vie şi o cunoaştere profundă a sufletului românesc, privind trecutul zbuciumat al eroicului neam bucovinean prin ferestrele viitorului şi ilustrând, printr-o comuniune cu prezentul, cum ar putea deveni oamenii dacă ar lucra în slujba cauzei româneşti şi a intereselor acestui neam. Într-o Bucovină aflată sub ocupaţie străină, dacă se întâmpla ca tânărul român de acasă „să intre în viaţa politică românească, atunci din stejar neclintit trebuie să devie elastică trestie de baltă", amintea istoricul literar [Loghin, 1924: 13].

Aşa cum nota Nicolae Iorga, a cărui activitate remarcabilă are ecouri prelungi şi influenţă imensă şi asupra elitelor provinciei cu destin dramatic: „Atâta timp cât limba românească se va vorbi, va trăi şi neamul; odată cu pieirea limbii, naţia însăşi va pieri." [Iorga, 1938: 86-87] De numele lui Nicolae Iorga, patriot cu aplecare şi implicare în problemele neamului românesc se leagă şi excursia la Iaşi a membrilor Societăţii Academice Studenţeşti „Dacia", în frunte cu George Tofan, la invitaţia şi cu sprijinul generos al acestuia, unde au fost întâmpinaţi de oficialităţile ieşene cu multă căldură şi entuziasm. Însuşi părintele Constantin Morariu, în faţa ospitalităţii remarcabile a gazdelor, declara cu emfază: „Venim la Dumneavoastră, domnilor şi fraţilor, cu sufletul însetat de luminile culturii; venim să vedem moaştele din trecut, ce se adăpostesc în acest oraş istoric, şi să ne inspirăm din graiul lor, pentru ca mai apoi, reîntorşi la vetrele noastre, să putem munci cu tot dinadinsul la răspândirea razelor culturii şi în masele poporului nostru", informaţie pe care o regăsim în *Scrisori din Bucovina,* aparţinând profesorului Mihai Iacobescu [Iacobescu, 2017: 385].

Pentru a desluşi cum a putut supravieţui cultura românească în împrejurări atât de dramatice, istoricii explică fenomenul acesta de rezistenţă naţională într-un spaţiu închis, izolat de procesele literare şi de tradiţiile culturale care erau în ţară, arătând faptul că cel mai important factor a fost instinctul naţional, conservatorismul ţăranului bucovinean care a păstrat şi a dezvoltat forme culturale proprii, În acest sens, Nicolae Iorga făcea trimitere la „acel viteaz şi credincios apărător, care ar putea fi ţăranul" [Iorga, 1938: 116], convins fiind că românismul mai putea fi salvat doar de acesta.

Chiar dacă literatura nu a purtat „un timbru special bucovinean" [Loghin, 1924: 7], în opinia lui Constantin Loghin, ea a fost „singurul far luminos către care căuta scăpare corabia rătăcitoare a românismului" [Loghin, 1924: 7]. Prin lucrările fundamentale înscrise

BDD-A30997 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:54 UTC)

în arhivele timpului, cu o valoroasă informaţie documentară şi o interpretare temeinică, Constantin Morariu pune în lumina adevărului istoric însemnătatea conştiinţei naţionale în viaţa unui popor şi a mişcării de emancipare în vederea libertăţii naţionale şi a dreptăţii sociale. Între operele sale importante, menţionăm: *Biografia lui Constantin Morariu-Andrievici* (1889)*, Istoricul Şcolii reale greco-orientale din Cernăuţi* (1889)*, Ciprian Porumbescu după 25 de ani de la moartea lui* (1908), *Arhiereul Gurie Botoşăneanul* (1919).

Formarea şi afirmarea lui Constantin Morariu ca istoric, preot, poet, traducător, ziarist, activist devotat al mişcării cultural-naţionale şi politice pentru emanciparea românilor bucovineni a coincis cu cea de-a treia etapă a evoluţiei juridico-administrative a Bucovinei, care urma unor secvenţe de timp istoric, când provincia a fost alipită Galiţiei, perioadă caracterizată de cărturarul însuşi ca fiind „cea mai nefericită pentru noi românii", deoarece „stăpânirea galiţiană a lucrat astfel încât în decurs de 64 de ani a înfiinţat numai 18 şcoli noi, cele mai multe prin sate de colonişti, şi în şcolile noastre au introdus străinismul în toată puterea cuvântului." [Morariu, 1889: 14]

Luptător neobosit al păstrării nealterate a limbii româneşti, istoricul a apărat memoria, identitatea naţională, identitatea lingvistică şi cultura naţională, convins fiind că „de la cultura unei naţiuni atârnă toată fericirea, tot viitorul, toată existenţa ei" [Morariu, 1889: 14].

Orice cultură a unei naţiuni este determinată de factorii socio-istorici ai spaţiului geografic în care vieţuieşte, de istoria comună trăită de-a lungul mai multor generaţii, de limba vorbită, dar şi de concepţiile despre lume şi despre fiinţa umană. Aşadar: „Cultura însă presupune şcoale şi instituţiuni, în care se poate dobândi şi care sunt unicele mijloace pentru răspândirea ei." [Morariu, 1889: 14]

În acele circumstanţe istorice şi tragice ale bucovinenilor ameninţaţi de inevitabilul proces de pulverizare a propriei identităţi, spaţiul lingvistic - şcoala rămâne singura salvare şi un refugiu sigur în identificarea propriei identităţi. În stil retoric, Constantin Morariu se întreabă: „Cum poate fi şi se numi o şcoală, cum poate să se bucure şi să se mândrească naţiunea cu dânsa, când limba sa e izgonită din ea sau cel mult tolerată [...]?" [Morariu, 1889: 20] În vreme ce mozaicul etnolingvistic din Bucovina îşi permitea publicaţii proprii, în care aveau şansa să-şi cultive limba maternă, românii aveau, pe la 1886, doar un *Calendariu* ca spaţiu al exersării actului de cultură.

Apostol al unirii neamului şi cunoscător desăvârşit al realităţilor şi dificultăţilor cu care se confruntă ţăranul român şi din dorinţa de a prezenta aspecte esenţiale ce vizau limba, credinţa, viaţa morală şi adevăratele valori creştine, instituţiile existente sau cele care se cereau înfiinţate pentru „binele obştesc", părintele Morariu s-a implicat activ în editarea şi coordonarea celei dintâi gazete pentru popor, numită „Deşteptarea" (1893-1894 şi 1907-1909). Însuşi rostul acestei gazete şi motivul pentru care a luat fiinţă îl găsim în îndemnul din prefaţa *Un cuvânt către cititori*: „Iată, noi, o mână de tineri din societatea Junimea ne-am hotărât să scoatem o gazetă scrisă pe-nţelesul ţăranilor şi să aducem lumină celor din întunericul de la sate." [Deşteptarea, 1907: 2]

Comitetul de redacţie al foii poporale „Deşteptarea" era alcătuit din preşedintele Artemie Berariu, parohul din Ceahor, şi cei cinci membri activi şi plini de entuziasm, respectiv doi Morăreni, Vasile şi Constantin Morariu, profesorul Grigorie Halip, spiritualul seminarial Calancea, prefectul seminarial Teleaga, predicatorul bisericii catedrale, Dr. Ştefan Saghin şi directorul tipografiei arhiepiscopeşti, Dimitrie Bucevschi. Faptul că această echipă s-a constituit într-o adevărată armată de luptători pentru binele şi luminarea poporului, fiind aproape de sufletul acestuia în zbaterea sa necontenită este relevată în cel mai fidel chip şi în memoriile acestuia, adevărate mărturii peste veac: „Nimic în viaţă n-am făcut cu

BDD-A30997 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:54 UTC)

aşa sete şi dor fierbinte ca la „Deşteptarea" şi entuziasmul – deliciul din timpul acela îmi va rămâne pururi neuitat", se confesează memorialistul [Morariu, 1998: 78].

Grija cea mai mare a fondatorului gazetei era ca fiecare cuvânt să fie scris „în limba cea mai uşoară ţărănească" [Morariu, 1932: 237], astfel că probleme precum cele legate de „lumină, pâne, apă sau de la limbă, istoria trecutului, şcoală, pământ, lege" [Morariu, 1998: 78] – adică acele elemente esenţiale ce garantează existenţa oamenilor simpli din popor să fie analizate în profunzime, pentru binele obştesc, asigurând trezirea conştiinţei poporului întru apărarea dreptului şi numelui de român.

Contribuţia ziaristului la realizarea acestei publicaţii a fost una decisivă, având în vedere implicarea acestuia în corectura şi tipărirea revistei în care aproape o treime din conţinut aparţinea autorului: „inclusiv 9 primarticole din 1893, toate primarticolele din 1894, din 1895 şi din prima jumătate a anului 1896, afară de cel din nr. 2, apoi Regulamentul de alegere comunală, [...] Istoria românilor bucovineni, Constituţia împărăţiei Austriei, Pământul nostru, Să ne strângem puterile la un loc." [Morariu, 1998: 78]

Interesul pentru existenţa acestei gazete era „ca să arate din fiecare sat atât lucrurile cele bune, care sporeau binele obştei, cât şi nevoile [...]" [Morariu, 1907: 2] Nu de puţine ori, „lipsa de cunoştinţe a legilor împărăteşti" [Morariu, 1907: 219] a generat diverse pagube în planul vieţii sociale a ţăranului român, motiv pentru care scriitorul Constantin Morariu s-a preocupat de prezentarea, în cuvinte simple, a unor principii şi norme legale, care consfinţesc o anumită conduită morală, în articolul intitulat *Cunoştinţa legilor împărăteşti*, sporind astfel influenţa în rândul locuitorilor de la sate şi antrenându-i în ampla mişcare de emancipare pentru „binele nostru obştesc" [Morariu, 1907: 2].

O altă problemă care ni se revelează în paginile acestei reviste poporale o reprezintă realitatea dificultăţilor din lumea rurală, ilustrând faptul că ţăranul „sărăceşte an de an de atâta amar de dat şi iar de dat." [Morariu, 1893: 6] Fenomenul slavizării, consecinţele colonizărilor în planul vieţii culturale, precum şi influenţa factorului alogen sunt teme care stârnesc interesul cititorilor gazetei.Titlul gazetei îşi are sorgintea în imnul revoluţionarilor de la 1848, apariţia ei fiind generată şi de contextul politic de la acea vreme, scrisoarea lui Alecu Hurmuzachi şi articolul semnat de Tache Ionescu.

Dintr-o altă perspectivă, apariţia gazetei era argumentată şi de numărul impresionant de locuitori români de la acea dată (208.101), care se bucurau de o singură publicaţie, „Gazeta Bucovinei", în vreme ce coloniştii germani, care erau de 20 de ori mai puţini, aveau patru publicaţii.

„Deşteptarea" luptă pentru păstrarea şi afirmarea limbii româneşti în Bucovina, pentru libertate şi unire şi împotriva „pierderii naţionalităţii româneşti" [Morariu, 1896: 123], oferind în acelaşi timp cititorilor din provincie valoroase informaţii despre situaţia românilor din Basarabia sau a celor din sudul Dunării ori din alte regiuni. Cu toate că existau şi alte publicaţii destinate lumii rurale, cum ar fi „Gazeta săteanului" şi „Gazeta ţăranilor", în România, sau „Foaia poporului", la Sibiu, „Deşteptarea" era singura revistă poporală care reuşea să-i unească-n spirit pe toţi românii de pretutindeni, fiind cea mai reuşită publicaţie pentru „trebuinţele masei poporului" [Morariu, 1896: 123].

Se remarcă numele predestinat al gazetei, cu semnificaţii profunde în plan psihologic şi social, un adevărat imn patriotic, semnal şi simbol de luptă care a revoluţionat întreaga suflare românească a acelor vremuri. Paginile sale încărcate de un vibrant mesaj patriotic erau în folosul şi pentru învăţătura lumii de la sate, iar din banii adunaţi în urma distribuirii şi vânzării acesteia erau sprijinite instituţiile de cultură aflate în impas. Deosebit este faptul că „Deşteptarea" a promovat în ediţiile sale şi pagini de colecţie din literatura populară, inspirându-se astfel din iniţiativa gazetei „Bucovina", de la 1848, care a publicat

BDD-A30997 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:54 UTC)

în cuprinsul său, pentru prima dată, balada *Miorița*, rezonând cu una dintre cele mai valoroase reviste bucovinene de până la 1918, „Junimea Literară".

Bucuria acestor scrieri cu ecouri prelungi în lumea poporală a fost umbrită de consecinţele tragicului eveniment al încetării din viaţă a mitropolitului Silvestru, în 1895, când „Tipografia arhiepiscopală fu în curând închisă şi „Gazeta Bucovinei" şi „Deşteptarea" se tipăreau în tipografii străine." [Morariu, 1998: 8] În aceste circumstanţe, ctitorul gazetei, părintele Constantin Morariu, a fost nevoit să plece din Cernăuţi şi din parohia Sf. Paraschiva, după încercări eşuate de a ocupa definitiv postul publicat spre a fi ocupat prin concurs încă din 23 martie 1892. Aşa cum anunţa „Junimea Literară": „Ctitorul ei trebuia oricum „detrunchiat" ..., exilat din Cernăuţi şi trimis unde va da Dumnezeu." [Loichiţa, 1927: 67] În acest fel gândeau membrii Consistoriului şi stăpânirea de atunci. Încercarea de a salva gazeta apare transpusă scriptic prin apelul obsesiv la creativitate şi prin mecanisme afectiv-confesive în paginile memoriilor sale: „Am zis: Dumnezeule, ajută-mi! Rău e de mine, dar de „Deşteptarea" nu mă las, că din cât e de rău, mai rău nu poate fi!" [Morariu, 1998: 83]

Activitatea de gazetar şi memorialist se împleteşte în cea mai rafinată formulă artistică cu cea de traducător, istoriograf şi poet. Astfel, în calitate de traducător, se face remarcat prin traducerea din germană a lucrării *Istoria lumii*, scrisă de doctorul Th. B. Wetter, publicată şi în gazeta „Deşteptarea" şi care prezintă în cuprinsul său atât cunoştinţe ştiinţifice despre evoluţia unor popoare (egipteni, babilonieni, fenicieni, greci, romani), dar şi tradiţii mitologice legate de apariţia oamenilor pe pământ. Urmează apoi inedita traducere a operei *Herman şi Dorothea*, de J. W. Goethe, în două ediţii, în 1884 la Gherla şi 1924 la Cernăuţi, criticată cu vehemenţă de către George Bogdan Duică în „Tribuna" de Sibiu. În replică, autorul îşi apăra cauza filantropică, răspunzându-i pe un ton răspicat: „ai lovit în fiinţa-i proprie idealul omenesc, caracterul moral, în special atributele acesteia: adevărul, dreptatea, onestitatea [...]". [Morariu, 1998: 100] Pe lângă acestea, a mai tradus din creaţiile lui Schiller, Goethe, Heinrich Heine, Carmen Sylva, veniturile realizate din aceste tipărituri fiind utilizate pentru susţinerea şi crearea unor instituţii culturale, una dintre acestea fiind „o şcoală românească de copile din Bucovina" [Morariu, 1998:89], după cum precizează în memoriile sale.

III. Poet al sufletului românesc

Dezvăluind o faţă a sensibilităţii româneşti neaşteptate, pe deplin îndreptăţite să intre în dialog cu lirica poeţilor din afara provinciei, Constantin Morariu şi-a transpus într-o manieră admirabilă starea de spirit în versuri, generând acea realitate artistică, o alternativă construită prin jocul ficţiunii care va recrea realul. Spaţiul poetic devine el însuşi mesaj, loc de de „pătrundere a vieţii omului [...] Şi-o proslăvire a lui Dumnezeu, a iubirii şi a virtuţii care-l înalţă pe om şi revelează absolutul." [Iroaie, 1937: 137]

Expresie a trăirii întru virtute creştină, dragoste de limbă, sete de dreptate şi libertate, versurile scrise de autor alcătuiesc „o poezie religioasă cu accente biblice, arhaice şi populare", urmând „linia începută de bătrânii noştri scriitori bisericeşti şi cronicari" [Iroaie, 1937: 137]. Prin urmare, aprecierea lui Petru Iroaie ne poate inspira în conturarea unei viziuni asupra creaţiei lirice a autorului, intuind-o ca pe o cale spre revelaţie şi ca pe o modalitate de integrare în armonia universală.

Suflet sensibil şi vibrant la vicisitudinile vieţii, autorul a pus condeiul în slujba tumultuoasei lumi interioare, a arderilor fiinţei sale, publicând primele sale versuri în „Revista Familia", încă din adolescenţă, începând cu anul 1876. Urmează, pe rând, apariţii în publicaţii prestigioase ale vremii, precum „Amicul familiei" (Gherla), „Candela" (Cernăuţi), „Viaţa

BDD-A30997 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:54 UTC)

românească" (Iaşi), „Neamul românesc" (Bucureşti) şi multe altele, reuşind să adune toate aceste creaţii în volumul intitulat „Versuri originale şi traduse", publicat în 1924 şi dedicat istoricului Ion I. Nistor. Cu o tematică variată şi un mesaj patriotic şi mobilizator, versurile reprezintă „poezie şi religie, politică şi morală, sentiment şi judecată, inspiraţie şi cercetare" [Iroaie, 1928: 139], toate acestea, considerăm noi, permanentizând continuitatea şi înălţarea sufletească ce-l proiectează pe creator în eternitate.

Autorul încearcă să prindă în ţesătura simplă a textului poetic sentimente, idealuri, experienţe de viaţă şi de gândire, ilustrând frământările omeneşti şi rostul acestora în lume. E o transcendere într-o altă dimensiune, în care tot acest zbucium şi război al sufletului pentru cucerirea fericirii nu-şi poate afla izbânda decât prin credinţa în forţa divină, în „desăvârşirea pe care- o relevă Evanghelia lui Hristos", aşa cum o ilustrează versurile: „Nu cerca deci, Măi Române, să-ţi aşterni cu flori culcuşul [...]/ Ci munceşte/ Şi iubeşte/ Tot ce-nalţă sufleteşte/ Rabdă greul şi amarul care îl ai de purtat,/ Căci aceasta-i moştenirea ce strămoşii ţi-au lăsat!" [Iroaie, 1928: 139]

Stări de spirit, trăiri intense, fără definitivă resemnare, în numele libertăţii şi al dreptăţii, sunt tot atâtea ipostaze eroice ale neamului bucovinean în confruntarea sa cu destinul, convins pe deplin că munca şi iubirea reprezintă fundamentul unei fericiri adevărate, aşa cum o oglindesc versurile: „Nu-i nici un odor mai mare/ Decât munca şi iubirea;/ Cine-acest odor nu-l are,/ Nu-şi mai cate fericirea!" [Iroaie, 1937: 136]

Pe de altă parte, am descoperit cum în această tristă vatră a sufletului strămoşesc, Bucovina, patriotismul are şi el o anumită esenţă divină, aşa cum o nuanţează fiinţa poetică: „Căci divin e să iubeşti/ Grai, cânt, datini pământeşti." [Morariu, 1924b: 15] Printr-o sublimă valorificare a virtuţilor creştine, prin apelul constant la trezirea conştiinţei naţionale, în spiritul idealului de dreptate şi libertate, poezia lui Constantin Morariu este o adevărată „cântare a pătimirii bucovinene" [Iroaie, 1937: 146]. Revelatoare pentru spiritul patriotic al apostolului neamului sunt versurile poeziei *N-am şovăit*: „N-am şovăit, ci totdeauna/ Am stat ca stânca-n faţa sorţii/ Şi-am înfruntat mereu minciuna/ În schimb cunosc fiorii morţii." [Morariu, 1924b: 80], expresie fidelă a traseului existenţial de aleasă frumuseţe morală şi de putere neînfrântă.

IV. Emancipare naţională, culturală şi politică

IV.1. Societatea Academică „Arboroasa"

Parcursul gimnazial şi liceal al lui Constantin Morariu a fost încununat cu o formare intelectuală temeinică, în acord cu îndemnul pe care îl primise odinioară, în anii de trudă şi istovire ai copilăriei, chiar de la părinţii săi: „Vezi, măi, cât e de grea munca ţăranului; caută de învaţă bine la şcoală, ca să scapi la o pâine mai uşoară!" [Morariu, 1998: 10]

Apăsat de greutăţile vieţii, pe care le-a traversat de la o vârstă fragedă, proaspătul absolvent pleacă la Cernăuţi, înscriindu-se la Institutul teologic, în 1874, stăpânit de gândul la „starea mizeră a neamului nostru" [Morariu, 1998: 17], văzută prin ochii tânărului stăpânit de idealuri înalte. În 1875 se înfiinţează Universitatea din Cernăuţi, Institutul teologic devenind parte integrantă a acesteia. Inspiraţi de modelul centrelor austriece şi germane, un grup de studenţi români au înfiinţat Societatea Academică „Arboroasa", după modelul Societăţii vieneze „România Jună" a lui Th. Stefanelli, al cărei scop principal consta în „perfecţionarea reciprocă a membrilor pe terenul naţional, literar şi cultural" [Nistor, 1991: 229], apreciere întâlnită în cercetările istoricului Ion Nistor şi confirmată de palmaresul impresionat al activităţii acestora.

Cu Societatea Academică „Arboroasa" se încearcă o reconstituire a mişcării naţionaliste pentru salvarea românismului într-o provincie pe care metamorfozele

BDD-A30997 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:54 UTC)

provocate de stăpânirea austriacă o trimit în trecut, aproape de legendă. Astfel, conştiinţa artistică a tuturor celor care, într-un fel sau altul, şi-au legat destinele de „Arboroasa" a căpătat dimensiunile unui flux afectiv şi spiritual, „sufletul şedinţelor sociale" [Morariu, 1998: 24] ale acesteia fiind Ciprian Porumbescu, în calitate de preşedinte. Din comitetul societăţii mai făceau parte Zaharia Voronca, în calitate de vicepreşedinte, secretarul Constantin Morariu şi alţi doi membri, Orest Popescu şi Eugen Siretean. Se cuvine să facem cunoscut faptul că în elaborarea programului cultural-politic al acestei societăţi, studentul teolog Constantin Morariu a ţinut cont de două aspecte esenţiale sub zodia cărora a activat toată viaţa: promovarea culturii naţionale şi păstrarea nealterată a limbii şi a obiceiurilor străbune. Căci „prin limbă se deosebesc neamurile deosebite", spunea autorul, „prin limbă susţinem şi obiceiul deosebit al poporului; în ea aflăm sufletul poporului" [Morariu, 1896:78]. Un motiv pentru care „publicul cel mai distins" [Morariu, 1998: 78] căuta mereu acest spaţiu cultural pentru a-şi descoperi propria substanţă.

La un an de la înfiinţarea acestui grup academic, apar o serie de tulburări, frământări şi neliniști, fapt care a generat valul schimbării. Şi cum societatea funcţiona cu un comitet format doar din studenţi teologi, în urma unei presiuni venite din partea Consistoriului, s-a convenit „să se aleagă alt comitet, cu un preşedinte civilist în frunte" [Morariu, 1998: 25]. Alegerea noii conduceri îi includea şi pe cei doi foşti membri, respectiv Ciprian Porumbescu, în calitate de vicepreşedinte, şi Constantin Morariu, secretar, primul dintre aceştia retrăgându-se prin demisie şi creând un adevărat vid cultural. Rămas singur, secretarul societăţii, care şi-a sacrificat existenţa „în interesul unirii noastre şi al binelui nostru obştesc" [Morariu, 1998: 25], aşa cum am găsit consemnat în memoriile sale, a întreprins o serie de demersuri în urma cărora a fost reales Ciprian Porumbescu, lucru care a săvârşit „minuni în direcţia înaintării societăţii" [Morariu, 1998: 25]. Cum am spune, labirintul schimbării exista la acel moment.

Prin manifestările culturale care adunau „publicul cel mai distins [Morariu, 1998:78], *Arboroasa* reuneşte un număr impresionant de membri, peste 60, într-un timp scurt, aparţinând unor domenii diferite de studiu: teologie, filozofie şi juridice, membri activi ai iniţiativelor cultural-naţionale, organizate sub deviza „unire-n cuget şi-n simţire" şi la care „lua parte toată societatea românească din Cernăuți" [Nistor, 1991: 230]. Un fenomen cultural de anvergură, s-ar putea zice.

În sprijinul intereselor naţionale, această grupare intelectuală elitistă a încercat o reţea de colaborare cu alte societăţi literare: *Alexei Şincai* din Gherla, *Inochenţiu Clain* din Blaj, *România Jună* din Viena, *Petru Maior* din Pesta şi multe alte astfel de instituţii constituite într-o reţea labirintică de cultură, ecoul activităţilor ajungând şi în presa acelei vremi. Astfel, ziarul *Albina* din Pesta consemna faptul că „Societatea *Arboroasa* va fi o şcoală bună şi roditoare pentru interesele noastre naţionale" [Nistor, 1991: 230]. Urma să apară şi un Almanah literar al „Arboroasei", intenţie nefinalizată din cauza procesului de înaltă trădare pe care organul de cercetare penală de la acea vreme, respectiv Parchetul din Cernăuţi, l-a intentat societăţii, în urma unui control la sediul acesteia, care a avut drept consecinţă confiscarea arhivei, dizolvarea „Arboroasei" şi arestarea membrilor săi.

Factorul declanşator al dizolvării societăţii a fost intervenţia deputatului Petre Grădişteanu în plenul şedinţei Camerei deputaţilor din Bucureşti, în ianuarie 1877, şi propunerea de alocare a unei subvenţii de 1000 de lei pentru funcţionarea „altor societăţi culturale româneşti din ţările surori de sub stăpânirea străină" [Nistor, 1991: 230]. Propunerea conferă „Arboroasei" statut de societate privilegiată în acest sens, fapt care îi aduce un ajutor de 250 de lei, însă şi nefericitul demers al siguranţei de stat austriece de a

BDD-A30997 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:54 UTC)

analiza activitatea societăţii „bănuită de acţiuni subversive contra siguranţei statului austriac" [Nistor, 1991: 231].

Telegrama care avea să aducă un deznodământ nefericit membrilor societăţii a fost una adresată primarului Iaşului, Nicu Gane, la 12 octombrie 1877, în semn de adeziune la dezvelirea bustului domnitorului Grigore Ghica. Conţinutul acesteia era următorul: „Primăriei Iaşi, Arboroasa, societatea Junimei române din partea detrunchiată a vechii Moldove trimite condoleanţe membrilor ei pentru apărătorul decapitat" [Morariu, 1998:28,29]. Nefericitele coincidenţe ale trimeterii acelui document oficial cu alte evenimente din ţară ale societăţilor cu care „Arboroasa" păstra o legătură indestructibilă au generat tragicul deznodământ. Astfel, Societatea „Alexi Şincaiana" din Gherla trimite o scrisoare în care îşi manifestă oprobriul faţă de „pangermanismul negru, care propagă întunericul spiritual în această ţară nenorocită, Bucovina" [Nistor, 1991: 232], pe când societatea „Inocenţiu Clainiana" din Blaj îşi exprimă regretul faţă de separarea Bucovinei de „ţara voievodului Ştefan cel Mare".

Prin urmare, Parchetul din Cernăuţi avea suficiente „probe" pe baza cărora să comunice Decretul de dizolvare a societăţii, la data de 15 noiembrie 1877, arestarea celor cinci membri ai colegiului de conducere, respectiv Ciprian Porumbescu, Constantin Morariu, Zaharia Voronca, Orest Popescu, Eugen Siretean şi trimiterea acestora în faţa instanţei.

Lucru de necrezut, în acele vremuri, cum o telegramă de condoleanţe în memoria unui domnitor român şi o adresă de mulţumire pentru ajutorul de 250 de lei primit au constituit pretextul pentru desfiinţarea unei societăţi care urmărea păstrarea naţionalităţii, a limbii, a tradiţiilor neamului românesc şi confiscarea fondurilor băneşti în valoare de 4000 de lei, precum şi arestarea a „cinci dintre cei mai de frunte studenţi români, sub acuzările absurde de înaltă trădare şi de tulburări ale ordinii publice" [Nistor, 1991: 242], ţinându-i până la judecată în „cel mai neomenesc regim preventiv" [Nistor, 1991: 243].

Dizolvarea societăţii şi arestarea membrilor săi marcanţi a avut ecou în toată presa românească de pretutindeni, solidarizându-se cu această cauză prin proteste ample apărute în „Românul" din Bucureşti, „Familia" din Oradea, „Curierul" de la Iaşi, ilustrându-se motivele reale care au generat nefericita situaţie: cultivarea limbii române şi promovarea spiritului naţional în cercul societăţii. Au urmat unsprezece săptămâni de „temniţă preventivă" [Morariu, 1927: 70], în condiţii dintre cele mai aspre, zile amare, în care apostolul neamului, Constantin Morariu, încerca să-şi cânte *Cântecul Nedetrunchiaţilor*: „Căci divin e să iubeşti,/ Graiul, cânt, datini pământeşti,/ Şi-ale noastre cât iubim,/ Detrunchiaţi nu ne numim" [Morariu, 1927: 69], în semn de revoltă pentru cele petrecute.

IV.2. Cazul „Arboroasa", un proces de răsunet în istoria Bucovinei

Cu mare interes a fost aşteptat procesul de judecare a celor cinci studenţi inculpaţi, în faţa Curţii cu juraţi din Cernăuţi, la 1 februarie 1876, pe parcursul a trei zile. Era cel mai critic moment din trecutul de suferinţă a Bucovinei. Instanţa era reprezentată de judecătoarea Demetrie Bendella, în calitate de preşedinte, apărarea era susţinută de avocaţii Iosif Rott, Iacob Atlas şi Alexandru Tabora, banca juraţilor îl avea în frunte pe Alexandru Vasilco, iar informaţiile asupra derulării procesului erau oferite românilor de pretutindeni prin gazetele locale „Czernowitzer Zeitung" şi „Bukovina". În debutul procesului, instanţa procedează la audierea martorilor şi cere procurorului de caz prezentarea rechizitoriului în care termenul „detrunchiat", folosit în telegrama de condoleanţe, este interpretat ca fiind sinonim cu „doborât cu forţa", ceea ce ar fi echivalat cu accepţiunea potrivit căreia încorporarea Bucovinei la Austria este „un act brutal şi urâcios al guvernului austriac" [Morariu, 1998: 29]. În consecinţă, procurorul consideră că acuzaţii au comis „crima

BDD-A30997 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:54 UTC)

tulburării liniștei publice, care conform art. 65, al.a, al codului penal o pedepsește cu temniță grea de 1 până la 5 ani." [Morariu, 1998: 29]

Într-o convingătoare și excepțională pledoarie, avocatul apărării, dr. Iosif Rott, șeful germanilor liberali, desființează toate capetele de acuzare formulate de procuror, dizolvând „întreaga construcție juridică a acuzării" [Popa, 2008: 91], ilustrând faptul că Bucovina a fost parte a Moldovei, iar domnitorul Ghica-Vodă fusese decapitat de turci, așadar niște realități evidente. Și cum manifestările simțămintelor naționale ale italienilor din Trentino, reuniți la adunările din Italia, sau ale cehilor din Boemia, participanți la Congresul panslavist de la Moscova și care aveau un intens frenetism nu au fost considerate ilegitime, se cuvine ca în cazul celor cinci suflete nevinovate să se ceară achitarea, în acord cu această solicitare fiind și ceilalți doi avocați, Atlas și Tabora. În concluzie, pledantul și-a manifestat cu rafinament convingerea că bucovinenii cei tineri sunt educați și au un atașament destul de puternic pentru conducerea imperială, încât „o extravaganță atât de neînsemnată să-i aducă vreo stricăciune" [Morariu, 1998: 35].

Un sfert de oră au durat dezbaterile, după care președintele colegiului juraților a anunțat verdictul de achitare cu unanimitate de voturi, respectiv doisprezece. „Sala izbucni în urale", intonând *Deșteaptă-te române*" [Nistor, 1991: 245].

Un final totuși fericit pentru un destin nefericit al școlii în care s-a conturat destinul națiunii române, prefigurându-se viitorul acesteia printr-o atentă cultivare a mândriei, a conștiinței românești, precum și a demnității ființei acestui neam.

V. Preotul Constantin Morariu

În identificarea profilului moral al memorialistului, am considerat oportună în cercetarea noastră inițierea unor demersuri de analiză a aspectelor din viața preoțimii bucovinene în spațiul delimitat temporal între 1775-1918 și care ilustrează tendința de divizare a reprezentanților bisericii pe motive lingvistice și de naționalitate.

Expresia unei vieți pilduitoare în slujba generozității umane, a blândeții creștinești, a bunătății și a celorlalte virtuți creștine pe care le-a cultivat cu înțelepciune, misiunea de preot sau de apostol al neamului a fost pentru omul Constantin Morariu una de sublime eforturi pentru ridicarea făpturii lui Dumnezeu peste lume. Prezentat de Vasile Loichița, în cuvinte prețioase, ca: „Luptător naționalist înflăcărat și ireductibil în zile când jugul străin și apăsător ne cotropia viața românească până la desființare." [Loichița, 1927: 66], preotul Constantin Morariu a rezistat cu stoicism încercărilor aspre și vicisitudinilor vieții, stând ca o stâncă de neclintit în apărarea drepturilor poporului pe care l-a păstorit.

Peste darurile cu care a fost înzestrat acest iscusit învățător și îndrumător al bucovinenilor urgisiți de nemiloase vremuri s-a așezat cel mai vrednic dar cu care a fost înzestrat de Dumnezeu, acela de smerit slujitor al crucii lui Hristos. Despre acest aspect, presa vremii notează: „În toată puterea cuvântului și în toată viața sa, nu al vorbelor, ci al faptelor, om și preot a fost părintele Constantin Morariu." [Loichița, 1927: 66]

Prima piatră de încercare în misiunea de preot a fost comuna rutenizată Toporăuți unde, timp de opt ani, din 1878 până în 1886 a fost păstorul a peste cinci mii de suflete, în baza unui decret imperial, din 17/29 octombrie 1878, prin care a fost instalat ca preot auxiliar pe lângă parohul Kalinowski. Pentru binele obștesc al neamului său românesc și al bisericii sale, înfruntând atitudinea ostilă a preotului rutean Kalinowski, care i-a interzis predarea, timp de un an, a religiei și predica la slujbe pe motiv că nu cunoștea limba ruteană, acest luminat apostol luptă din răsputeri pentru reașezarea limbii române în matca ei firească. Cu niște enoriași pe care „i-a înecat potopul slavismului" [Morariu, 1998: 38],

BDD-A30997 © 2020 Editura Universității din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:54 UTC)

tânărul preot încearcă să-i atragă pe calea deşteptării naţionale, înfiinţând pentru aceştia o societate de lectură.

Văzând că „pe ruinele limbii noastre slavismul se lăţeşte în mod îngrozitor" [Morariu, 1998: 57], a devenit un luptător activ contra prigonirii limbii române prin intensiva activitate publicistică în „Revista politică" din Suceava, îndemnând cu vehemenţă la păstrarea acesteia „prin dreptul împărătesc din art.19 al legii din 21 Decembrie 1877." [Morariu, 1998: 67]

Pentru preotul Constantin Morariu, a cărui activitate s-a desfăşurat sub zodia unei acute tendinţe de deznaţionalizare, devotamentul, virtutea, păstrarea nealterată a limbii şi a tradiţiilor culturale au reprezentat preocupări pentru un viitor mai bun al românilor bucovineni, scopul fiind formulat de autor cât se poate de limpede: „ca să ne putem ţine în luptă cu aceste naţii, trebuie să păzim limba [...], iar copiilor noştri să le dăm trei lucruri: şcoală, şcoală şi iarăşi şcoală." [Morariu, 1998: 50]. În cea mai frumoasă înfăţişare a sufletului său iubitor de neam şi de ţară se arată atunci când adresează enoriaşilor îndemnuri pilduitoare: „Viaţa voastră, fraţilor, este aşadar limba românească, pământul românesc şi şcoala românească. Păziţi acestea trei odoare cu muncă şi trezire necurmată şi Dumnezeu va fi cu voi!" [Morariu, 1998: 48]

Pe fondul unor probleme grave de sănătate, generate de condiţiile nefavorabile din casa parohială sau „zemnicul din Toporăuţi" [Morariu, 1998: 38] cum numeşte autorul acel spaţiu, se iveşte oportunitatea unui transfer la biserica Sf. Paraschiva din Cernăuţi, în 1878. În acest lăcaş de cult îşi desfăşoară profesiunea de credinţă timp de zece ani, sprijinit îndeaproape de eruditul său unchi, mitropolitul Silvestru, fiul preotului Andrei Morariu din Mitocul Dragomirnei, cel care a sprijinit românismul din Bucovina şi prin răsunătoarele intervenţii legate de legea cultelor şi învăţământul public şi care, într-una dintre confesiunile sale, mărturisea: „Biserica a fost pururea limanul naţionalităţii, iar naţionalitatea română a fost sprijinul ortodoxiei." [Nistor, 1991: 269]. Dacă nu ar fi fost un sprijin suficient de puternic în Bucovina, aşa cum aprecia istoricul literar Ion Nistor: „confesionalismul unit din Galiţia şi rutenismul cuprindeau de mult ţara" [Nistor, 1991: 269].

Cât a păstorit la parohia din suburbia Clocucica, acest ctitor al vieţii sufleteşti a îndeplinit un apostolat pentru Hristos şi pentru neamul său cu toată convingerea şi avântul unui misionar. Prin biserică şi-a împlinit chemarea, strivind nedreptatea, biruind răul, înlăturând greşeala şi readucând omul pe calea dumnezeirii.

Cu toate dificultăţile întâmpinate cu „bieţii clocucicani ce păreau a fi ca sălbăticiţi", iar „lupta pentru purificarea graiului lor era uneori istovitoare" [Morariu, 1998: 54], a crezut întotdeauna în izbândă, idee care a aprins mult timp spirite alese întru înălţarea neamului bucovinean. Aşa cum nota Calendarul „Glasul Bucovinei" „Dacă după o stăpânire străină atât de îndelungată, caracterul românesc s-a păstrat atât de pronunţat în împrejurări nefavorabile cunoscute, atunci credem că nu poate fi nici o îndoială că această populaţie este românească în miezul şi sufletul ei." [Tcaciuc, 1927: 58] Cuvinte de înălţătoare vibraţie patriotică, în opinia noastră.

Uşor se poate vedea, aşadar, că părintele Morariu este unul dintre „puţinii luptători cu condeiul" [Voevidca, 1926: 83] şi care iniţiază, în perioada cât s-a aflat în capitala Bucovinei (1886-1896), ample acţiuni care interesau întreaga comunitate. Astfel, în Clocucica ia fiinţă o societate de lectură, care încearcă să cultive nevoia de autodefinire şi de valorizare a limbii pur româneşti, iar filiala Societăţii Doamnelor Române avea drept scop eliminarea germenilor destrămării familiilor prin cultivarea acelor valori şi virtuţi creştine, aducându-se în fiecare duminică, după Sf. Liturghie acei „trăitori în concubinaj pentru a-i cerceta şi îndruma pe calea legii" [Morariu, 1998: 56]. Apoi, prin stăruinţele

BDD-A30997 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:54 UTC)

venerabilului profesor I. G. Sbiera se înființează prima societate a meseriașilor români din Bucovina, iar preotul, în calitate de membru ales, prezintă lucrarea „Istoricul școalelor poporale din Bucovina (1774-1888)", stârnind entuziasm, admirație și emoție curgătoare, secretarul Societății, D. Socolean, sărutându-l „plângând" și îndemnându-l „să scrie numai lucruri de acestea" [Morariu, 1998: 55].

Să mai spunem și că prin acea desăvârșită alcătuire sufletească, acest iscusit îndrumător și povățuitor a reușit, la rugămintea învățătorului Alexandru Cantemir, să îndemne, prin predici, prezența copiilor la școală, fiind plăcut surprins de mărturisirea învățătorului cum că niciodată n-a fost „școala așa de plină de românași ca acum" [Morariu, 1998: 56]. Oricum, pentru preotul Morariu, această perioadă prolifică în toate planurile vieții culturale are consecințe nefaste asupra vieții profesionale, fiind „exilat" din Cernăuți, îndepărtat în mod abuziv prin uneltirile puse la cale de preotul rutean Cornel Bredzan din Cernăuți, urmate de discreditarea calităților sale de misionar, pusă la cale de unul dintre marii ierarhi ai bisericii ortodoxe, cavalerul Reus-Mârza. La toate acestea se adaugă zbuciumatul destin al celei mai bune gazete a acelor vremuri, „Deșteptarea", care a revoluționat întreaga suflare românească și al cărei membru fondator era însuși preotul Morariu.

Odată cu „exilul" său în Pătrăuți se conturează cea mai frumoasă pregătire a lumii creștine pentru „viața în lumină" [Cândea, 1928: 46]. Despre oamenii care-i căutau învățăturile cu sufletul vibrând de ecoul sfaturilor apostolice, Vasile Loichița mărturisește în „Junimea literară" că „se suiau la Pătrăuți ca la un loc de închinare, ca să-și descopere creștetul cu evlavie pentru binecuvântare, în fața acelui preot al lui Dumnezeu și al Neamului." [Loichița, 1927: 68] Neclintit în credința lui înaltă, se pregătește să o ia de la capăt, pe calea luminii, cu același entuziasm și curaj. În acest sens, acesta notează în cartea sa că: „În noul post, grija cea mai mare mi-a fost să gândesc și să muncesc pentru binele obștesc al păstoriților mei". El a fost conștient până la capătul existenței sale că: „Toate bucuriile din sufletul meu rămâneau în umbră, în fața bucuriei ce o simțeam pe urma vreunui bine asigurat pentru frații mei sufletești." [Morariu, 1998: 127]

O radiografie a comunei pe care a păstorit-o mai bine de 20 de ani o găsim în lucrarea *Binele nostru obștesc*, o monografie a comunei Pătrăuți pe Suceava, din 1908 și în Condica cronicală a parohiei. La Pătrăuți s-a ocupat intensiv cu munca național-religioasă, convins fiind că „un neam, un popor sau o nație poate ajunge la dezvoltarea ideală a vieții sale numai pe temeiul conștiinței celei mai curate despre adevărurile cele sfinte și veșnice ale legii și moralei creștine." [Morariu, 1998: 126] În acel Pătrăuți al exilului său, acest slujitor al dreptății și adevărului a întemeiat, vreme de aproape două decenii, așa cum consemna „Junimea Literară" „cea mai reală școală de naționalism și cel mai frumos altar de slujire a lui Dumnezeu" [Loichița, 1927: 68].

Cu opera *Virtutea creștină*, Tom II. *Virtuțile cardinale* (1907), urmată de *Virtutea blândeței creștinești* (1924a) și *Virtutea adevărului creștinesc* (1925), autorul aduce în casele enoriașilor săi acea fâșie de lumină spre a le arăta calea mântuirii și izbăvirea prin credința în Dumnezeu, veniturile provenite din vânzarea primei publicații fiind sursa întemeierii *Institutului Biblic de la Suceava*, în 1909. În publicația *Citiți, citiți ce poate credința în Dumnezeu!* se ilustrează valoarea credinței ca putere supremă a sufletului, izbândă virtuală și temelie a evoluției spirituale a individualității umane. În 1910 publică lucrarea „Dumnezeu, lumea și omul", apoi „Sfaturi pentru tineret" (1920, în lucrare „Foaia diecezană din Caransebeș"), culminând cu „Epistola pentru frați", publicată în 1914, tot în *Foaia diecezană din Caransebeș*.

S-a implicat în „tipărirea de cărți de propagandă morală religioasă" [Morariu, 1998: 137], această activitate fiind expresia pilduitoare a celui care a propovăduit neîncetat cuvântul Evangheliei, socotind că acesta a fost rostul său în existența lui ca parte a unui timp de istorie

BDD-A30997 © 2020 Editura Universității din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:54 UTC)

şi memorie. Şi ce cuvinte l-ar putea caracteriza mai bine decât evanghelica sa mărturisire: „Mulţumesc celui care m-a întărit, lui Hristos Iisus Domnul, că m-a socotit credincios, punându-mă spre slujire." [Morariu, 1998: 46] În statornicia credinţei sale, acest apostol al neamului a avut în permanenţă conştiinţa trează în aşteptarea clipei în care Dreptul Judecător îi va aduce răsplată cununa dreptăţii pentru toate binefacerile săvârşite în numele Domnului, pentru binele neamului românesc, aşa cum o sugerează versurile din poezia *Eu nu ştiu cum... puţin ştiu... dară mă mângâi*: „Eu nu ştiu cum El îmi găteşte/ Un loc în lumina cerească/ Şi ce bucurii sunt menite/ Viaţa de veci să-ndulcească." [Morariu, 1927: 68]

VI. Concluzii

Cu părintele Constantin Morariu şi mai ales cu memoriile sale dispunem de o valoroasă restituţie care priveşte românismul bucovinean în circumstanţe de o dramatică şi semnificativă expresie. Am considerat că faptele, ca şi împrejurările reprezentate au o valoare documentară incontestabilă şi meritau să fie readuse în actualitate prin această analiză de rigoare, având caracter recuperator.

Cu şi prin acest memorialist cu nume de rezonanţă în istoria Bucovinei, am iniţiat o firească pătrundere în cursul vieţii bucovinenilor luptători pentru păstrarea rădăcinilor identităţii naţionale româneşti, promovarea culturii naţionale şi păstrarea nealterată a limbii şi a obiceiurilor străbune. În definitiv, o cunoaştere şi o (re)cunoaştere a autenticului spirit bucovinean în confruntarea cu memoria şi istoria timpului căruia i-a aparţinut sufleteşte.

BIBLIOGRAFIE

Din opera autorului:

Morariu, 1889: Constantin Morariu, *Din istoricul şcoalei reale greco- (adecă „ortodox-") orientale din Cernăuţ,* Cernăuţi, 1889, p. 14.

Morariu, 1894: Constantin Morariu, *Părţi din istoria românilor bucovineni*, Broşura II, Cernăuţi, 1894, p. 50.

Morariu, 1896: Constantin Morariu, *Câteva cuvinte despre folosul limbei româneşti*, Cernăuţi, 1896, p. 78.

Morariu, 1907: Constantin Morariu, *Virtutea creştină*, Tom II. *Virtuţile Cardinale*, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1907.

Morariu, 1924a: Constantin Morariu, *Virtutea blândeţei creştineşti*, Cernăuţi, Institutul de arte grafice şi editură „Glasul Bucovinei", 1924.

Morariu, 1924b: Constantin Morariu, *Versuri originale şi traduse de preotul Constantin Morariu,* Cernăuţi, Institutul de arte grafice şi editură „Glasul Bucovinei", 1924.

Morariu, 1925: Constantin Morariu, *Virtutea adevărului creştinesc*, Cernăuţi, Institutul de arte grafice şi editură „Glasul Bucovinei", 1925.

Morariu, 1932: Constantin Morariu, în *Făt-Frumos*, VII, 1932, p. 237.

Morariu, 1998: Constantin Morariu, *Cursul vieţii mele. Memorii*, Suceava, Editura „Hurmuzachi", 1998, p. 118.

Reviste:

Calendarul Glasul Bucovinei, 1927: *Calendarul Glasul Bucovinei,* anul al VIII-lea*,* Cernăuţi, Institutul de Arte Grafice şi Editura „Glasul Bucovinei"*,* martie-aprilie 1927, p. 58, 67.

Deşteptarea, 1907: *Deşteptarea,* anul I, nr. 1, Cernăuţi, 5 nov. 1907, p. 2.

Deşteptarea, 1907: *Deşteptarea,* nr. 2, Cernăuţi, 1907, p. 2.

Deşteptarea, 1893: *Deşteptarea,* nr. 1, Cernăuţi, 1893, p. 6.

Deşteptarea, 1896: *Deşteptarea,* nr. 17, Cernăuţi, 1896, p. 123.

BDD-A30997 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:54 UTC)

Bibliografie critică:

Bejinariu, 2011: Petru Bejinariu, *Istorie și identitate*, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare", 2011.

Cândea, 1928: Radu Cândea, „Preotul Constantin Morariu", în „Calendarul Glasul Bucovinei", Cernăuți, 1928, p. 46.

Diaconu, 1999: Mircea A. Diaconu, *Mișcarea Iconar. Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, Editura Timpul, 1999.

Diaconu, 2011: Mircea A. Diaconu, *Studii bucovinene*, Colecția Opera Omnia, Iași, Editura Tipo Moldova, 2011.

Grigorovici, 2006: Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii și documente*, București, Editura Academiei Române, 2006.

Grigorovici, 2011: Radu Grigorovici, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și etnografice*, Cernăuți, Editura Alexandru cel Bun, 2011.

Iacobescu 1993: Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, Vol. I (1174-1862), București, Editura Academiei Române, 1993.

Iacobescu, 2017: Mihai Iacobescu, *Scrisori din Bucovina*, Iași, Editura Junimea, 2017, p. 385.

Iorga, 1938: Nicolae Iorga, *Românismul în trecutul Bucovinei*, București, Tipografia „Datina românească", 1938, p. 86-87.

Iroaie, 1928: Petru Iroaie, „Poezia lui Constantin Morariu", în „Calendarul „Glasul Bucovinei", nr. 9, 1928, p. 139.

Iroaie, 1937: Petru Iroaie, „Poezia lui Constantin Morariu. Un deceniu de la moartea scriitorului", în „Junimea literară", Cernăuți, an XXVI, nr. 1-9, august-septembrie 1937.

Loichiță, 1927: Vasile Loichiță, „*Preotul Constantin Morariu",* în *„Junimea Literară",* Cernăuți, an XVI, nr. 3-4, martie-aprilie 1927.

Loghin, 1924: Constantin Loghin, *Scriitori bucovineni. Antologie*, București, Tipografia „Reforma socială", 1924.

Loghin, 1926: Constantin Loghin, *Istoria literaturii române*, Cernăuți, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1926.

Loghin, 1996: Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775-1918*, Cernăuți, Editura Alexandru cel Bun, 1996.

Nistor, 1991: Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, Editura „Humanitas", 1991, p. 229.

Nistor, 2000: Ion, I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Iași, Editura *ALFA*, 2000.

Popa, 2008: Anghel Popa, *Societatea Academică Arboroasa din Cernăuți. 1855-1877,* Câmpulung Moldovenesc, Editura Fundației Culturale „Alexandru Bogza", 2008.

Purici, 1998: Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775-1861*, Suceava, Editura „Hurmuzachi", 1998.

Tofan, 1991: George Tofan, „Noi și Ei" [Noi= Românii bucovineni, Ei=frații din România], în „Junimea Literară", Cernăuți, an VIII, Nr. 7-9, 1911, p. 109-113 și în *Antologia scrisului bucovinean până la Unire*, vol. II, *Proză*, Cernăuți, Editura Mitropolitul Silvestru, 1991, p. 167.

Voevidca, 1926: George Voevidca, „Pe marginea actualității. După o citire din scrierile preotului Constantin Morariu", în „Calendarul Glasul Bucovinei", Cernăuți, an VII, 1926, p. 83.

BDD-A30997 © 2020 Editura Universității din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:54 UTC)